

ולא יהיה כקרח וכעדתו

הרב ארי דוד קאהן

1. משנה מסכת אבות פרק ה משנה יז

כל מחלוקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים. ושאִינָה לשם שמים, אין סופה להתקיים. איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים, זו מחלוקת הלל ושמאי. ושאִינָה לשם שמים, זו מחלוקת קרח וכל עדתו:

2. פירוש המשנה לרמב"ם מסכת אבות פרק ה משנה טז

זה כולו מבואר, ואלו דברים על צד השכר והעונש, שמי שיחלוק לא לכוונה פחותה, אלא לבקשתו האמת - יתקיים מאמרו ולא יכרת דברו. וכל מי שיישר בני אדם - יגמלהו ה' בשימנעהו מן החטאים, ומי שיתעה בני אדם - יענשהו ה' בשימנע ממנו התשובה, וזה מבואר אין קושי בו, אם הבנת מה שכללנוהו בפרק השמיני.

3. מדרש תנחומא צו יג

...כמו שנגאמר: ואש יצאה מאת ה' ותאכל את התמשים ומאתים איש מקריבי הקטרת, על שהקריבו קטרת זרה. וזהו שקראם שרפים, שבאו לשרפו, ובאו שמים כמו כן לשרפו והארץ לבלעו, פסבורים דינו להבלע כקרח שערער על הפהנה. יצאתה בת קול ואמר, זכרון לבני ישראל (במדבר יז, ה). ולא יהיה כקרח וכעדתו (שם), שערער על הפהנה לא יהיה כקרח בפליעה וכעדתו בשרפה,

4. תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף קי עמוד א

(במדבר טז) "ניקם משה ונלחם אל דתו וצביון", אמר ריש לקיש, מכאן, שאין מחזיקים במחלוקת, דאמר רב, כל המחזיק במחלוקת, עובר בלאו, שנגאמר, (שם יז) "ולא יהיה כקרח וכעדתו". רב אשי אמר, ראוי לצטרע. כתיב הקא, "בניד משה לו", וכתיב התם, (שמות ד) "ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך"

5. רש"י מסכת סנהדרין דף קי עמוד א

מכאן שאין מחזיקין במחלוקת - שמחל על כבודו והוא עצמו הלך לבטל מחלוקת.

6. רי"ף מסכת סנהדרין דף כ עמוד א

אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו רב אשי אמר ראוי להצטרע כתיב הכא כאשר דבר ה' ביד משה לו וכתיב התם ויאמר ה' לו הבא [נא] ידך בחקך

7. רא"ש מסכת סנהדרין פרק יא סימן ח

ח [דף קי ע"א] אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח. רב אסי אמר ראוי להצטרע כתיב הכא כאשר דבר ה' ביד משה לו וכתיב התם ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך. אמר רב חסדא כל החולק על רבו כאילו חולק על השכינה דכתיב בהצותם על ה'. ואמר רבי חמא בר' חנינא כל העושה מריבה עם רבו כאילו עושה עם השכינה שנאמר המה מי מריבה וגו'. אמר ר' חנינא בר פפא כל המתרעם על רבו כאילו מתרעם על השכינה שנאמר לא עלינו תלונותיכם וגו'. א"ר אבהו כל המהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחרי השכינה שנא' וידבר העם באלהים ובמשה:

8. ספר שערי תשובה השער השלישי -

אות נח - ולא יהיה כקרח וכעדתו (במדבר י"ז:ה). אמרו רבותינו זכרונם לברכה (בבלי סנהדרין ק"י). כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנגאמר, ולא יהיה כקרח וכעדתו. ומת' לספר לשון הרע על בעל המחלוקת, שנגאמר (מלכים א' כ"ו) ולי אני עבדך ולצדוק הפהן ולבניהו בן יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא.

אות נט - מי שאינו מחזיק במחלוקת על המתנצבים על דרך לא טוב ומושכי העוון, הרי הוא נענש מפשעיהם לכל חטאתם, ועובר בלאו, שנגאמר (ויקרא יט, יז) ולא - תשא עליו חטא. ונגאמר (הושע י, ט) מימי הגבעה חטאת ישראל שם עמדו לא - תשיגם בגבעה מלחמה על - בני עלונה. פרוש, אם שם

עָמְדוֹ הַדּוֹר הַזֶּה, לֹא הַשִּׁיגָה אוֹתָן בַּגְּבֻעָה מִלְחָמָה לְבַעַר הָרַע כְּאֲשֶׁר הַשִּׁיגָה מִלְחָמָה לְבְנֵי הַדּוֹר הַהוּא. שָׁם עָמְדוֹ, כְּמוֹ אִם שָׁם עָמְדוֹ. וְכֵן (בְּרֵאשִׁית מִד, כֵּב) וְעִזְבֵּן אֶת אָבִיו, וְאִם עִזְבֵּן. רוֹצֵה לֹאמֵר, מִמִּין חֲטָא גְבֻעָה הִיָּתָה חֲטָאתָם. אָכֵן, הֵם הָיוּ טוֹבִים מֵאֵלֶּה, כִּי נִקְהָלוּ וְעָמְדוֹ עַל נַפְשָׁם לְבַעַר הָרַע. וְנֶאֱמַר (שׁוֹפְטִים ה, כג) אוֹרוֹ מְרוֹז אָמַר מִלֵּאדָּה יְיָ אֱרוֹר אֲרוֹר יִשְׁכְּבֶהָ כִּי לֹא - בָּאוּ לְעִזְבֵּת יְיָ, לְעִזְבֵּת יְיָ בְּגִבּוֹרִים. וְנֶאֱמַר (דְּבָרִים א, יז) לֹא תִגְוְרוּ מִפָּנָי - אִישׁ. וְכָל מִי שֶׁהוּא לְשֵׁם יִתְבָּרַךְ, יִמְסוֹר נַפְשׁוֹ עַל קִדְשֵׁת הַשֵּׁם, שְׁנֶאֱמַר (שְׁמוֹת לֵב, כו) מִי לִי אֱלֹהֵי וַיֵּאֱסָפוּ אֵלָיו כָּל - בְּנֵי לֵוִי. וְנֶאֱמַר (בְּמִדְבָר כה, ז) וַיֵּרָא פִּינְחָס וְגו' וַיִּקַּח רֶמֶח בְּיָדוֹ. וְחֻבָּה עַל כָּל יָרָא אֶף כִּי אוֹהֵב טָהָר - לֵב, לְהַעִיר קִנְיָה כִּי יֵרָא וְהִנֵּה יָד שָׁרִים וְסַגְנִים בְּמַעַל. וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ כָּל פְּרָצָה שְׁאִינָה מִן הַגְּדוֹלִים, אִינָה פְּרָצָה, שְׁנֶאֱמַר (עֲזָרָא ט, ב) וַיֵּד הַשָּׂרִים וְהַסְּגָנִים הִיָּתָה בְּמַעַל הַזֶּה רֵאשׁוֹנָה:

9. ספר חרדים - פרק כד

(מב) המחזיק במחלוקת עובר בלאו, שנאמר (במדבר יז, ה) ולא יהיה כקרח וכעדתו. (ממנין תרי"ג לגאון ולרבי שלמה ן' גבירון"ל ורבינו יונה [ש"ג אות נח] ורשב"ץ):

(מג) מי שאינו מחזיק במחלוקת על המתציבים על דרך לא טוב ומושכי העון, הוא נענש מפשעיהם לכל חטאתם, ועובר בלאו שנאמר (ויקרא יט, יז) ולא תשא עליו חטא. רבינו יונה ש"ג אות נט. (ענף מצוה):

10. ספר יראים - סימן שנו

סימן שנו (שמה) לא יהיה כקרח. צוה הב"ה שלא יערער אדם על הכהונה שלא יאמר אדם למה יעבוד כהן ואני לא אעבוד וכן לא יערער על כל אדם ואדם שנתן לו כבוד במצות היוצר דכתיב בפי' ויקח קרח ולא יהיה כקרח וכעדתו שערער על משה ואהרן כדכתיב ומדוע תתנשאו על קהל ה'.

11. באר שבע מסכת סנהדרין דף קי עמוד א

כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו כו'. רוב מוני המצות לא מנו לאו זה במנין הלאוין, כי סבירא ליה שאסמכתא בעלמא היא [א. ה. עי' סמ"ג ל"ת קנז]:

כל החולק על רבו כחולק על השכינה. פירש רש"י (ד"ה חולק) חולק על ישיבתו עכ"ל. דבריו סתומים וחתומים שלא פירש היאך חולק על ישיבתו. וכבר היה אפשר לפרש שרצה לומר אף על פי שאין עיקר מחלוקת שלו על רבו גופיה רק על ישיבתו כלומר תלמידיו, כעין מחלוקת קרח ועדתו, דמייתי ראיה מיניה שלא היו חולקים על נשיאותו של משה גופיה שנתמנה מלך, רק על הכהונה של אהרן ועל נשיאותו של אליצפן בן עזיאל. אמנם יותר נכון בעיני לפרש דברי רש"י, שרצה לומר כדפירש הרמב"ם בפ"ה מהלכות תלמוד תורה (הלכה ב') וז"ל איזהו חולק על רבו זהו שקובע לו מדרש ויושב ודורש ומלמד שלא ברשות רבו ורבו קיים אף על פי שרבו במדינה אחרת כו' עכ"ל. אבל אין לפרש דברי רש"י שרצה לומר שחולק על רבו באיזה פסק או הוראה, כי כבר פסק מהרא"י [תרומת הדשן] בפסקיו סימן רל"ח שיותר לתלמיד לחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה אם יש לו ראיות והוכחות לדבריו שהדין עמו, וכתב שכך היתה דרכה של תורה מימי התנאים, רבינו הקדוש חלק בכמה מקומות על אביו ורבו רשב"ג, באמוראים רבא חולק בכמה מקומות על רבה שהיה רבו מובהק, בגאונים אשיר"י חולק בכמה מקומות על מהר"ם שהיה רבו מובהק עכ"ל. ואין דבריו צריכין חזוק, שהרי כל הגמרא מלאה על כל גדותיה מזה שהתלמיד חולק על רבו בכל האופנים בין בפניו ובין שלא בפניו, בין שהוא לבד חולק על רבו בין שאחרים חולקים עם רבו בין בזקנותו בין בילדותו, כמו שכתבו התוספות בהדיא בנדה בפרק כל היד (יד, ב ד"ה מאי לאו) גבי מאי לאו בזקנותו, וז"ל דמצינו הרבה תלמידים שחולקין על רבותיהן בילדותם עכ"ל. וכן אשכחן להרמב"ם שחלק על אביו ורבו בפ"א מהלכות שחיטה (ה"ז) בדין סירכא:

וכן הטור אבן העזר חלק על אביו ורבו הרא"ש בסימן קמ"א, וכן בטור חושן משפט בסימן ע"ז ובסימן ר"מ. אף על גב שכתב בסימן ק"ז על דברי הרא"ש אף על פי שנראה לחלק איני משיב על דבריו כו', וכן בסימן קע"ו כתב עליו ואלמלא שאין לי להכריע כו'. כבר קרא עליו תגר הרב הגדול מהרש"ל ז"ל

(בביאורו לטור סי' ק"ז ד"ה אינני, מובא בדרישה אות ח') וכתב עליו וז"ל תימה למה נושא לו פנים הלא רבינו הקדוש לא נשא פנים לעולם לאביו ורבו רשב"ג וכל מקום שידע לחלוק עליו חלק עליו וכו' עכ"ל, ואני בעניי עדיפא מיניה תמיה אני על הטור, הלא הרא"ש גופיה כתב בתשובותיו כלל וסימן נ"ה דין ט' וז"ל מי לנו גדול כרש"י ז"ל שהאיר עיני הגולה בפירושו ונחלקו עליו בהרבה מקומות יוצאי ירכו ר"ת ור"י ז"ל וסתרו דבריו כי תורת אמת היא ואין מחניפין לשום אדם עכ"ל. וכן אשכחן לרבי אלעזר בר' שמעון (ספרי עקב ל"ח) שאמר רואה אני דברי ר' יוסי מדברי אבא שזה קדוש השם שכל זמן שהצדיקים בעולם ברכה בעולם כו'. וכבר מצינו (גיטין כט, ב) שאמר מר בר רב אשי על אביו ורבו הני מילי דקטנותא נינהו כו', והרמב"ם ז"ל בפ"ג מהלכות טוען ונטען (הלכה ב') חולק על רבותיו בשיעור כפירת הטענה וכתב עליהם שטעו, וכן בפ"ה מהלכות אישות (הלכה ט"ו) כתב וז"ל ופירשו רבותי בהנאת מלוה דברים שאין ראוי לשומען כו'. וגדולה מזו מצינו ברבי יוחנן (כתובות נד, ב) דיהיב עיטא לקריביה וקאמר מילתא דלדעתיה הוי דינא דאורייתא, וריש לקיש עבד עובדא דלא כותיה ואמר לבעל הדין אי לא צייתת מפיקנא רבי יוחנן מאוניך, ורבי יוחנן לא איקפד כלל אדרבה קבל האמת ואמר לקריביה מה אעשה שכנגדי חלוק עלי. וכאלה רבים אין מספר:

ובהיות שכן הוא כאשר הוכחנו אמרתי אחכמה והיא רחוקה ממני, לפי שקשה לי מהא דתניא בפרק קמא דקידושין (ל, ב) איזהו מורא [לא עומד במקומו ו] לא ישב במקומו ולא סותר את דבריו ולא מכריע את דבריו, וכל הפוסקים (סמ"ג עשהקי"ב) כתבו דין זה נמי גבי תלמיד לרבו, ופירש רש"י (ד"ה ולא מכריעו) אם היה חולק אביו עם אחר בדבר הלכה לא יאמר נראין דברי פלוני. והטור יורה דעה (סימן ר"מ) כתב עליו בשם הרמ"ה זה אין צריך דהיינו סותר את דבריו, אלא אפילו נראין לו דברי אביו אין לו לומר נראין דברי אבא שנראה כמכריע דברי אביו, אלא אם יש לו תשובה להשיב על החולקין ישיב, עכ"ל. ובית יוסף (ד"ה ומ"ש כתב רבינו) כתב עליו שי"ל דתרי גווני סותר את דבריו קתני, חד שהוא לבדו סותר את דבריו וחד שהוא מכריע כדברי החולק עליו וכו'. הרי משמע בהדיא שאין הבן או התלמיד רשאי לסתור את דברי אביו או רבו בדבר הלכה אף על פי שיש לו להשיב, דאי לא שיש לו להשיב תשובה מהיכא תיתי. וכמו שכתב בהדיא הטור חושן משפט בסימן ק"ז על דברי אביו הרא"ש שהבאתי לעיל, אף על פי שנראה לחלק איני משיב על דבריו. ולא מסתבר לחלק בין סותר את דבריו של אביו או של רבו בדבר הלכה, בין מחלוקת תלמיד על רבו שמצינו בכל הגמרא שהבאתי לעיל:

ולכאורה היה נ"ל הא דתניא לא סותר את דבריו וכו', אין רצונו לומר שלא יחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה, אלא הכי פירושו שלא יחלוק על רבו באיזה פסק או הוראה בלשון סתירה, כגון לא כי וכיוצא בזה, אלא צריך לחלוק לו כבוד בדבורו, כדאיתא בסנהדרין בפרק הנשרפין (לעיל פ, ב) מתני ליה רב יחזקאל לרמי בריה הנשרפין בנסקלין, רבי שמעון אומר ידונו בסקילה שהשריפה חמורה, אמר ליה רב יהודה אבא לא תיתנייא הכי מאי איריא כו', אמר ליה שמואל לרב יהודה שינא לא תימא ליה לאבוכ הכי, דתניא (קידושין לב, א) הרי שהיה אביו עובר על דברי תורה לא יאמר לו אבא עברת על דברי תורה וכו', אלא אומר לו אבא מקרא כתוב בתורה כך הוא:

ועדיין לבי מהסס. ולולא פיו הקדוש של רש"י וכל הנגררים אחריו הטור יורה דעה, הרא"ה, ובית יוסף שהבאתי לעיל, הייתי מפרש הברייתא הנזכרת דקתני ולא סותר את דבריו, לא איירי בדבר הלכה כלל ועיקר, אלא מיירי דוקא במילי דעלמא. וראיה מוכרחת לדברי מהא דאיתא בפרק קמא דקידושין (ל, ב) מאי דכתיב (תהלים קכז, ה) כי ידברו את אויבים בשער, אפילו האב ובנו הרב ותלמידו שעוסקים בתורה בשער אחד נעשו אויבים זה לזה וכו'. והא ודאי הא דקאמר "אפילו" רצה לומר אף על גב שהבן חייב לחלוק כבוד לאביו שלא יסתור את דבריו, ודכוותיה התלמיד לרבו, אפילו הכי לדבר הלכה נעשו אויבים זה לזה, משום שאין צריך לחלוק כבוד שלא יסתור את דבריו בדבר הלכה. וטעמא רבה איכא במילתא כמו שכתב הרא"ש ז"ל בתשובה (כלל נ"ה סימן ט') שהבאתי לעיל, כי תורת אמת היא ואין מחניפין

לשום אדם. אבל אי אפשר לפרש הא דקאמר אפילו האב ובנו וכו', אף על גב שהבן אוהב לאביו וכן התלמיד לרבו, דא"כ מאי רבותיה, אטו בשביל אהבה יחניף לאביו ולא יחלוק עליו כשהוא יודע שאינו אומר אמת. ועוד דא"כ היה לו לומר סתם אפילו שני אוהבים שעוסקים בתורה וכו'. כן נראה לי:

12. פתח עינים מסכת סנהדרין דף קי עמוד א חיד"א

ועל הרב ב"ש ק"ק דלא זכר שכ"כ הרמב"ם בי"ד שרשיו שהשריש למנין המצות בשרש השמיני כתב בהדיא דהא דאמרינן הכא כל המחזיק עובר וכו' הוא אסמכתא. ותו שכתב דכל מוני המצות לא מנו לאו זה והרי הרמב"ן כתב שם בשרש הה' דלא יהיה כקרח ימנה שלא לחלוק על הכהונה דזה דהוסיפו על כל מחלקת הוא אסמכתא דקרא לא אתא אלא שלא לחלוק על הכהונה והם סמכו לו שאר מחלוקות ע"ש. וכן כשהרמב"ן בא חשבון מנין המצות לפי דעתו בסוף הס' ד"ה ויש לי ענין מצוה מסתפק הכניס בכלל הלאוין לא יהיה כקרח ואיך הרב ב"ש כתב דכל מוני המצות לא מנו לאו זה והרי הרמב"ן מנה לאו זה ואף שמנאו למחלק' הכהונה לבד לא הול"ל לא מנו לאו זה: ועוד הוסיף הרמב"ם בס' המצות לאוין מ"ה לומר דמ"ש כל המחזיק במחלקת עובר בלאו הוא על צד הדרש אמנם גופיה דקרא הוא להפחיד וכו' ע"ש:

13. בית הבחירה למאירי מסכת סנהדרין דף קי עמוד א

אף על פי שהמחלקת בכללו דבר שנאו ומשוקץ ודרך הערה אמרו עליו שהוא בלאו שנאמר ולא יהיה כקרח מ"מ כשהוא חולק עם רבו או עם מי שהוא בראוי לקבל מרות מהם הוא שנאו ביותר והוא שאמרו כל החולק על מלכות בית דוד ראוי להכישו נחש וכל החולק על רבו כאלו חלק על השכינה שנאמר בהצותם על י"י וכל המהרהר אחריו כאלו מהרהר אחר שכינה שנאמר באלהים ובמשה:

14. ספר המצוות לרמב"ם מצות לא תעשה מה

והמצוה המ"ה היא שהזהירנו מעשות שרט בבשרנו כמו שיעשו עובדי עבודה זרה והוא אמרו יתעלה (ראה יד) לא תתגודדו. ... והנה אמרו (יבמות יג ב) שבכלל לאו זה גם כן האזהרה מחילוק בתי דיני העיר במנהגיהם וחילוף הקבוצים ואמרו לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות. אבל גופיה דקרא הנה הוא כמו שבארו ואמרו לא תעשו חבורה על מת וזה הוא כמו דרש. וכן אמרם (סנה' קי א) המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר [קרח יז] ולא יהיה כקרח וכעדתו הוא גם כן על צד הדרש. אמנם גופיה דקרא הוא בא להפחיד. ולפי מה שביארו החכמים (הוב' שרש ח עמ' קמד - ו) הנה הוא שלילה לא אזהרה כי הם ביארו שענין זה המאמר הוא שהאל יתעלה מגיד כי מי שיחלוק על הכהנים ויעורר על הכהונה במה שיבא מן הזמן לא ייענש במה שנענש קרח ולא יהיה ענשו שיבלע בארץ ואמנם יהיה ענשו כאשר דבר י"י ביד משה לו (שם) רוצה לומר הצרעת באמרו למשה (שמות ד) הבא נא ידך בחיקך, וכמו שהתבאר (דה"ב כו) בעוזהו המלך. ואשוב אל כונת המצוה ואומר כי הנה התבאר משפטי מצוה זו בסוף מכות (כ - כא א). והעובר על לאו זה לוקה:

15. גליוני הש"ס מסכת סנהדרין דף קי עמוד א

עובר בלאו שנא' ולא כקרח וגו', נ"ב בשאלות פ' קרח שאילתא דאסיר להו לדבית ישראל למיעבד פלוגתא דכיון דקיימי בפלוגתא אתו למיסנא הדדי ואמר רחמנא לא תשנא את אחיך בלבבך כו' ואר"י אמר רב כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנא' ולא יהי' כקרח וכעדתו עכ"ל נ' דס"ל להשאלות דהאי עובר בלאו שנא' כו' אסמכתא הוא או דהשאלות טעמא דקרא קדרש דאיסור המחלוקת הוא משום סייג דלא תשנא וכבר הארכת בלקח טוב דשייך סייג בדאורייתא:

16. שאילתות דרב אחאי פרשת קרח שאילתא קלא

שאילתא דאסי' להו' לדבית ישראל למיעבד פלוגתא דכיון דקיימי בפלוגתא אתו למיסנא הדדי ואמר רחמנ' לא תשנא את אחיך בלבבך ...

17. שולחן ערוך אורח חיים הלכות בית הכנסת סימן קנו סעיף א

אחר כך ילך לעסקיו, דכל תורה שאין עמה מלאכה סופה בטלה וגוררת עון, פי העני יעבירנו על דעת קונו; ומכל מקום לא יעשה מלאכתו עקר, אלא עראי, ותורתו קבע, וזה וזה יתקיים בידו; וישא וימתן בַּאֲמוּנָה;

18. משנה ברורה סימן קנו ס"ק ד

(ד) באמונה - היינו שלא ימצא בעסקו שום גזל ותרמית וגם ע"ז שואלין לו לאדם בשעת הדין כמו שאחז"ל. והנה יש כמה מצות תדיריות [עשין ולאויין] שמוטלות על האדם לעשות ולהזהר בהן בכל עת ואינן מובאות בהשו"ע וכמה מהן העתיקן המ"א מדברי הרמב"ם ושאר הראשונים וכן כמה הנהגות טובות המוזכרים בדחז"ל לכן לא אחזול ג"כ מלהעתיק מקצת מהדברים פה. ... שלא להחזיק במחלוקת שנאמר ולא יהיה כקרח וכעדתו [סמ"ג ל"ת קנ"ז].

19. מגן אברהם סימן מז הקדמה

(מחה"ש) קודם בואו לבה"כ יאמר ואני ברוב חסדך וכו' ובכניסתו יאמר בבית אלהים נהלך ברגש (כתבים) קודם תפלת שחרית יקבל עליו מ"ע של ואהבת לרעך כמוך [הכוונות]:

20. פסקי תשובות אורח חיים סימן מז אות ב

ב. נתינת צדקה קודם התפילה וקבלת מצות ואהבת לרעך כמוך שם: קודם בואו לביהכ"נ וכו'. והוא מהמג"א בהקדמה לסימן זה, ומוסיף בו דברים (בשם שער הכוונות להאר"י ז"ל) "קודם תפילת שחרית יקבל עליו מצות עשה של ואהבת לרעך כמוך", ויכוין¹³ לאהוב כל אחד מבני ישראל כנפשו, ובזה¹⁴ תפילות ישראל מתאחדות וכלולות יחד, ועולה לרצון לפניו יתברך, וטוב¹⁵ ג"כ לקבל כל המצוות והלאוין השייכים לזה, כמו לא תשנא את אחיך בלבבך, לא תקום ולא תטור, לא יהיה בך אל זר (ענין¹⁶ כעס), לא תרצח, לא יהיה כקרח ועדתו (להתרחק ממחלוקת), לא תלך רכיל, לא תשא שמע שוא, השמר בנגע צרעת (לשון הרע), לפני עור לא תתן מכשול, ולא תחללו את שם קדשי.